

Padányi József

A PARANCSNOK MAGÁNYOSSÁGA

Szentendrén tanulni tartást adott. A Kossuth Lajos Katonai Főiskolát elvégezni nem volt könnyű menet, de akinek sikerült, többségében később is megállta a helyét. Sallai János – ahogy én is – ezt az iskolát végezte, így pályája erős alapokra épült. Tovább erősítette ezt az a lehetőség, hogy rövid időn belül már ő oktatta az utána jövőket. Olyan parancsnok alatt tanulhatott és dolgozhatott, mint Kazai Barna vezérőrnagy, aki több mint két évtizeden át volt felelős a tisztek minőségi utánpótlásának neveléséért, képzéséért. Tudom, hogy János példaképként tekint Kazai vezérőrnagyra, az oktatóra, a nevelőre, a parancsnokra. Később ő is szolgált parancsnoki beosztásokban, így ismeri az érzést, amelyről most megosztok néhány gondolatot. Azt is tudom, hogy Jánosban, mint a történelemtudomány PhD-fokozatosában erős a múlt tisztelete és megismerésének vágya, így a hadtudomány néhány klasszikusának gondolatai mentén fogok haladni.

Nem vitatható, hogy a hadviselés körülményei folyamatosan változnak, hiszen elegendő, ha csak a hadszíntér, a haditechnikai fejlettség, az információáramlás sebességének változására gondolunk. Ugyanakkor vannak olyan területei ennek a művészetnek, ahol a változás lassabb, vagy nincs. Megmosolyogtató, amikor napjaink vezetéselméleti írásainak egy része újdonságként tünteti fel azokat az alapelveket, amelyek a hadtudomány vezetéssel foglalkozó klasszikusainál mindig jelen voltak. „Megjelentek azok a követelmények, amelyek ma már megkérdőjelezhetetlenek egy katonai vezető számára, mint például példamutatás, hitelesség vagy emberségesség.”¹

Nem kérdés ugyanakkor, hogy a parancsnok által kitűzött, egyértelműen megfogalmazott cél megoldásához vezető utat az alárendelt parancsnokok ma már önállóan, rugalmasan, cél- és helyzetorientáltan határozhatják meg, az

¹ SZÜCS 2021: 26.

előjárói szándéknak megfelelően. Ebben kétségtelen a változás, hiszen a harc dinamikája sokkal gyorsabb és változatosabb, mint korábban volt. Ez azonban nem változtat azon, hogy a parancsnok – legyen bármely vezetési szinten – komoly felelősséget visel, hiszen döntésein emberek élete múlik. A kiképzés adta rutin, a gyakorlás és a korábbi harctéri tapasztalat segít ugyan a gyors és megalapozott döntések meghozatalában, de a kételyek mindig jelen vannak.

A HALÁL HIVATALNOKA

A katonai vezető felelőssége óriási, hiszen minden döntésével emberek élete felett rendelkezik. Ahogy a kínai hadtudományi irodalomban megfogalmazták 2500 évvel korábban, a hadvezér a „halál hivatalnok”.² Ennek megfelelően az általunk ismert kínai hadtudósok sokat foglalkoztak a hadvezértől elvárható tulajdonságokkal, készségekkel, hiszen azokra meghatározó tényezőként tekintettek.

Az egyik legfontosabb elvárást abban fogalmazták meg, hogy a hadvezér legyen képes dönteni. „Az ellenséget megelőzve kell a döntéseket hozni.”³ Azaz a jó vezető – támaszkodva a tapasztalataira – gyorsan, a harc változásaihoz igazodva dönt, csak így lesz képes sikerre vinni az akaratát. Harc közben a gyors döntések meghozatalakor nincs idő a tanácskozássra, nincs idő a mérlegelésre, mások véleményének meghallgatására. Egyedül kell dönteni, és egyedül kell viselni a döntés következményeit, legyen az kudarc, vagy siker.

Amikor pedig „a hadvezér a helyes és helytelen ügyében vég nélkül vitázik, a taktika dolgában pedig civakodik, és képtelen döntést hozni, akkor vereséget szenvedhet”.⁴ A katonák ilyen esetben nem kapnak világos és egyértelmű parancsot, így elbizonytalanodnak, ami közvetlen út a vereséghez.

A hadvezérnek számolnia kell azzal is, hogy vereséget szenvedhet. Reálisan kell látnia a saját és az ellenség lehetőségeit és korlátait, csak így tud megfontolt döntéseket hozni. Nevezhetjük ezt a CSWOT-analízis korai megfogalmazásának is.

A döntések előkészítése – amennyiben az idő engedi – lehetőséget ad a tanácsadók meghallgatására. A kínai hadtudósok azonban óva intik a hadvezért attól, hogy hitvány embereket engedjenek közel magukhoz, mert azok olyan

² Wei Liaozi 2018: 146.

³ Wei Liaozi 2018: 158.

⁴ SUN 2018.

tanácsokat adhatnak, amelyek „elrekesztenek a valóságtól”.⁵ Azaz – hízelgésből, vagyon vagy beosztás utáni sóvárgásból – megalapozatlan, félrevezető gondolatokat sugallnak. A hadvezér felelőssége, hogy el tudja választani a helyes és helytelen tanácsokat. Ahhoz, hogy ebben ne hibázzon, „legyen képes csöndben maradni, nyugalmit megőrizni, legyen kiegyensúlyozott, fegyelmezt, legyen képes elfogadni a kritikát és ítélni a vitákban”.⁶

Mindezzel együtt a hadvezérnek szüksége van a megfelelő tanácsadókra, a „gyomor-szívesekre”. Ha nincsenek „gyomor-szívesei”, akkor olyan ő, akár az éjszakában botladozó ember.⁷ Ebben az olvasatban a bizalmas tanácsadókat jelöli a kifejezés, akik a legközelebb állnak a hadvezérekhez, mert korábban már bizonyították bölcsességüket.

SOKAKKAL KELL TANÁCSKOZNI,
DE CSAK KEVESEKKEL VAGY EGYEDÜL KELL DÖNTENI

Raimondo Montecuccoli (1609–1680) mind a gyakorlatban, mind az elméletben maradandót alkotott. A magyar történetírásban felemás a megítélése, köszönhetően a Zrínyi–Montecuccoli-vitának. Ugyanakkor kitűnő elemzésében Perjés Géza rámutatott arra, hogy ha volt is a két kitűnő hadvezér között ellentét, az nem a magyar és nyugati hadvezetési stílus vélt különbségéből adódott.⁸

Az olasz származású Montecuccoli birodalmi seregeket vezetett, 41 hadjáratban bizonyította tehetségét. Áttekintve a parancsnokról (hadvezér) írt gondolatait, egyszerre látjuk a gyakorló katonát és a hadelméletből is igen felkészült szakembert.

Montecuccoli nem fél leírni azt, hogy bizony ő is került hadvezérként nehéz helyzetbe. „[Ö]rület és kétségbeesés [...] a lélek sebei [...] önkívületbe eső értelmem nyugtalansága” – írja egy helyen, utalva arra, hogy a hadvezér nagyon magányos tud lenni egy-egy nehéz döntés meghozatalakor.⁹ Hitt abban, hogy a parancsnoki jogkör osztatlan, megbízatása szabad, abszolút és teljhatalmú, mert csak így lesz képes saját akarata szerint vezetni a csapatokat. Ezek a fogalmak

⁵ Wei Liaozhi 2018: 143.

⁶ Három stratégia 2018: 181.

⁷ Hadvezér kertje 2018: 550.

⁸ PERJÉS 1965: 308.

⁹ MONTECUCCOLI 2019: 235.

ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy egyedül kell megbirkóznia döntései következményeivel, a felelősséget sem a politika, sem a tanácsadók, sem a szövetségesek nem veszik le a válláról.

Olvasatában a hadvezér okossága egyrészt a cselekvés minősége, másrészt annak célja, de mindkettőnél meghatározó az ügyesség, a mértéktartás és a célszerűség.¹⁰

A hadvezér sikereinek kulcsa a megfelelő döntésekben rejlik, amelyeket gyorsan hoz meg, és állhatatosan hajt végre. Itt tartja szükségesnek állást foglalni arról is Montecuccoli, hogy: „A végrehajtást egyetlen személyre kell bízni, mert ahol egyforma tekintélyek vannak, ott a vélemények gyakorta különböznek, és ha egy vállalkozás nem személyes, hanem közös ügy, akkor annak végrehajtása kevesebb igyekezettel történik, mint fordítva.”¹¹ Érdekes felhívunk a figyelmet arra, hogy számos gondolata szinte szó szerint megegyezik Zrínyi Miklós véleményével, még ha utóbbi szemléletesebben is fogalmaz.

Montecuccoli egész életében küzdött a hadvezért elkísérő magányossággal. Noha a felelősséget ő viselte, el kellett viselni a Haditanács esetenként hibás hozzáállását, vezértársai irigységét, a közvélemény – köztük Zrínyi Miklós – elítélő véleményét. Többször és több helyen is ír arról, milyen hálátlan szerep a hadvezéré, akinek mások hibáit is magára kell vállalnia, és még a véleményét sem mondhatja el.

AZ ARANY A TŰZBEN, KORMÁNYOS SZÉLVÉSZBEN, VITÉZ VESZEDELEMBEN ESMÉRSZIK MEG

Zrínyi Miklós (1620–1664) olyan családban nevelkedett, amely számos hőst, számos katonai vezetőt adott a kereszténységnek. Szigetvári Zrínyi Miklós 1566-os hőstettével, míg a hadvezér és költő Zrínyi Miklós egész életművével írta bele magát az európai történelembe. Utóbbi gondolatai azért is érdekesek, mert egyszerre van jelen benne az érzékeny lelkű költő és a sokat tapasztalt, szikár katona.

„Ne hagyja magát ingatni oly szélkül, hogy mit fog a világ mondani” – írja Zrínyi, utalva arra, hogy a vezetőnek akkor is ki kell tartania döntései mellett, amikor más nem érti, és nem támogatja azt. Hiszen „csúfos dolog volna, ha a legtündöklőbb mesterség a világon és nemesebb minden emberi társaságbéli dolgoknál, úgymint a kapitányság, avagy az hadviselés, oly könnyű volna”.¹²

¹⁰ MONTECUCCOLI 2019: 262.

¹¹ MONTECUCCOLI 2019: 109.

¹² ZRÍNYI 2021: 42.

A kapitánynak tiszta értelmű feje és okos elmére van szüksége, hogy döntései ne okozzanak veszedelmet a sajátjainak.

Ezzel kapcsolatos az a finom észrevétel is, amelyet a tanácsadók kapcsán és a javaslatok adásának, megfogadásának kérdésében képvisel. Tudja, ha a tanácsban a vezető elsőnek mondja el javaslatát, mindenki ahhoz próbál igazodni, még ha téves is az. Ha utoljára szól, és másat gondol, mint a beosztottai, könnyen megsértheti azokat. A tanácsokra pedig szükség van, hiszen senki sem tévedhetetlen, mindenki hibázhat. Azt tanácsolja hát: „Azért, kapitányok és hadnagyok, mondjátok [...]: Adj nekem tanulékony szívet. Honnan a docilitás (tanulékonyosság), ha nem a tanácsból, és ne szégyelljétek kérdezni az ti tanácsaitoktól...”¹³ Talán ebben a gondolatban benne van az utalás arra is, hogy őt sem igen hallgatja meg az uralkodója.

Zrínyi azt is pontosan látta, hogy a seregben nincs helye két vezetőnek. A harc előkészítésének és megvívásának, a had vezetésének felelőssége nem osztható meg.

„Égen két nap, egy országon két király, egy hegyben két oroszán, egy hadban két kapitány nem lehet. Mindjárt romlik a had, ahol kettő vagyon, az irigység nem engedi nekik egyetérteni, az észnek különbsége nem hagy egyet parancsolni [...] Másféle test, úgymint kéz, láb, szem, fül, hogy több légyen, nem árt, de fej kettő léssen, melyiknek fogadhatják szavát a többi?”¹⁴

Emlékezzünk itt Montecuccoli gondolataira a vezetés oszthatatlanságáról.

A hadvezér és költő, a kemény katona és az érző lélek egyszerre van jelen azokban a gondolatokban, ahol a katonák moráljáról ír Zrínyi. A harcban a katona igényli a vezetést, a világos útmutatást. A vezető a példa, a követendő minta, a bátorság forrása. „Mit használ, ha jó a had, rossz a kapitány, ha jó a test és rossz a fő? [...] Sokat vihet véghez egy jó eszes kapitány rossz haddal is, de a rossz jó haddal is semmit. Kapitány a primum mobile és lelke a seregnek.”¹⁵ Ezért a vezető kötelessége, hogy éljen tekintélyével, és soha ne mutasson bizonytalanságot, ne látszódjon rajta félelem. „Tudnod kell, kapitány, hogy a te orcád mutatja az te titkodat a népnek...”¹⁶

¹³ ZRÍNYI 2021: 102.

¹⁴ ZRÍNYI 2021: 99.

¹⁵ ZRÍNYI 2021: 110.

¹⁶ ZRÍNYI 2021: 111.

Fontos kérdés ez, hiszen ez az egyik olyan megállapítása, amely nemcsak hogy átvészelte az elmúlt évszázadokat, hanem az egyik alapvető eleme a kor meghatározó katonai vezetéselméleti irányzatának, a küldetésorientált vezetésnek. Ennek alapvető pillérei: a megértés, a szándék és a bizalom, amely a fegyelmezett kezdeményezés fenntartásában, annak agresszív és decentralizált végrehajtásában nyer értelmet, de a vezető személye és annak kiválasztása kritikus az eredményesség fenntartásában.¹⁷

A TÓGÁT KÜLÖN KELL VÁLASZTANI A KARDTÓL

Antoine-Henri Jomini (1779–1869) svájci hadtudós, tábornok sajátos, de határozott és következetes véleménnyel volt a parancsnokról. Az idézett mondat arra utal, hogy tudni kell különbséget tenni a politikai és a katonai vezetés feladatai között. Amikor ezek összecsúsznak, nem feltétlenül a szakmaiság nyer, és nagyobb az esély a katonai vereségre.¹⁸ A kormányoknak tartózkodni kell a főparancsnok döntéseinek leláncolásától, akinek mindig meg kell hagyni a lehetőséget, hogy a saját nézetei és a maga elé kitűzött hadi vállalkozás volumene szerint vezesse a haderőket. A főparancsnok (kard) kiválasztása ugyanakkor az államvezetés (tóga) feladata, így ezen a területen a kapcsolódás létkérdés. Arra is van példa, hogy a tóga érez magában elég erőt a kard szerepének eljátszására, azaz a politikai vezető egyúttal a főparancsnokságot is vállalja.

A főparancsnok kezéből a döntést (és a felelősséget) kivenni nem lehet, de egy hatékony és szakmailag hibátlan vezérkar és vezérkari főnök sokat segíthet a jó döntés gyors meghozatalában. Ahogy Jomini fogalmaz: „Elég nagy dolog a dicsőség ahhoz, hogy egy kis részét át tudjuk engedni...”¹⁹

Ugyanakkor a haditanács jelenléte Jomini olvasatában maga a katasztrófa, csak a középserű parancsnokok találják jó megoldásnak. „Szánalmas segédeszköz”, amely pusztán tanácsadásra alkalmas, döntésre soha.²⁰

Jomini az erős jellemű és energikus főparancsnokban hitt, mert hosszú – és több birodalomra kiterjedő – katonai pályafutása során azt látta, hogy az ilyen katonai vezetők képesek háborút nyerni. Energikusak, mert egy percre sem

¹⁷ RUSZIN-SZENDI 2022: 80.

¹⁸ JOMINI 2024a–b: 15.

¹⁹ JOMINI 2024a–b: 51.

²⁰ JOMINI 2024a–b: 50.

lankadnak, mindig a győzelemhez vezető utat kutatják. És erős jelleműek, mert képesek azokat a döntéseket is meghozni, amelyek a háborúban áldozatokkal járnak, de csak így kerülhetők el a még nagyobb veszteségek.

AZ ÉRTELEMNEK BÁTORSÁGA

Carl von Clausewitz (1780–1831) legismertebb művében sokat foglalkozik a hadvezér előtt álló testi és lelki kihívásokkal. A hadvezér felelősségvállalását olyan bátorságnak tartja, amely nélkül nincs siker, nincs elismert katonai vezető.²¹ Az értelem bátorsága ez, amikor a parancsnok a saját démonaival küzd, a lelkiismeretének igyekszik megfelelni. Erély, állhatatosság, szilárdság, kedély és jellemerő a parancsnoktól elvárt tulajdonságok.

Minél tovább folyik a küzdelem, annál nagyobb a nyomás a parancsnokon, annál nehezebb a döntéseket meghozni. Veszteségek érik, hullámszik a harc, a feszültség nő, a beosztottak elkötelezettsége csökken. A parancsnok lelkierejére ilyenkor van szükség, és ebben nem tud neki segíteni senki. Az erős lélek azonban ilyenkor is kiegyensúlyozott marad, ami segít a higgadt döntéshozatalban.

„Hogy a váratlanul vívott örökös harcban felülkerekedhessünk, két tulajdonságra van múlthatatlan szükségünk: először is oly értelemre, mely a fokozott sötétségben sem nélkülözi a belső világosságnak bizonyos csekély fényét, mely minket az igazság felé vezet és másodszor bátorságra, hogy ezt a gyöngye fényt kövessük. Az elsőt képletesen a francia »coup d’oeil« (szemmérték), a másikat a »határozottság« kifejezés alatt ismerjük.”²²

Itt kerül elő az a gondolat, amely a kiváló katonai vezetőt jellemző ösztönre, tehetségre, zsenialításra utal, és amelyben benne van az is, hogy bízzon magában, bízzon a döntéseiben, és tartson ki azok mellett.

Clausewitz nagyságát mi sem mutatja jobban, mint az a gondolata, amelyben felsejlik a ma oly népszerű küldetésorientált vezetés lényege: „A hadvezér csak az egészet (sereget) vezérelheti s nem képes annak minden egyes részét (külön) vezetni; annál a (alárendeltebb) résznél tehát, melyet a hadvezér közvetlenül nem

²¹ CLAUSEWITZ 1917: 52.

²² CLAUSEWITZ 1917: 53.

vezérel, a harci szellemnek kell a hadvezért helyettesíteni.”²³ Azaz a hadvezér meghatározza a célt, de az odavezető utat nem feltétlenül, így az alárendeltek önállósága megnő. A megfelelő „harci erénnyel” rendelkező hadsereg részei így is képesek együtt gondolkodni, a célok elérésére erő kifejtésüket összpontosítani, „harci szellemük” előnyét kihasználni.²⁴

ÖSSZEFOGLALÁS

A parancsnok magányossága minden nagy katonai gondolkodónál – kortól függően, eltérő hangsúlyokkal – megjelenik. Az írásban idézett korszakos hadvezérek és katonai gondolkodók több irányból közelítették meg ezt a kérdést, de a végeredmény hasonló lett. A döntések előkészítése, meghozatala, majd a döntés kivitelezése összetett és folyamatosan változó körülmények között történik. Ennek során a parancsnok sokszor kerül olyan helyzetbe, amikor megkérdőjelezi döntése helyességét, sőt ő maga is küzdhet kételyekkel. Ilyen helyzetben aztán csak magára számíthat, ilyenkor van szüksége lelki erőre, kitartásra és önbizalomra. Ezeket a kompetenciákat a tapasztalat és a folyamatos tanulás alapozzák meg. Ha ehhez párosul a tehetség szikrája is, megnő a siker elérésének esélye. Ugyanakkor nincs általános szabály, nincs olyan formula, amelynek mentén a mindig győztes parancsnok karaktere meghatározható lenne, mindig ott lesz a kétely, a bizonytalanság. De ezek is hozzátartoznak a jó katonai vezetőhöz, hiszen ezek biztosítják azt, hogy ne bízsa el magát, mindig „szorgalmas és vigyázó” legyen.

Végül egy ide utaló gondolat Kazai Barna vezérőrnagytól, amelyet Sallai János is idézett a róla emlékező írásában: „Ne érezzük magunkat csálthatatlannak – figyelmeztetett. Jól vezetni nem rendfokozat kérdése, hanem a tudásé, a szüntelen gondolkodásé, a tenni akarásé.”²⁵

BEFEJEZÉS HELYETT

Szentendre, emberek és szervezetek vezetése, oktatás, felelősség, rend, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, csak néhány fogalom és helyszín,

²³ CLAUSEWITZ 1917: 149.

²⁴ LIPPAI 2009: 32.

²⁵ SALLAI 2023: 172.

amelyek mindkettőnk pályáját kísérik. És még egy közös: a lila-fehér színek tisztelete. Nem más csapatok gyűlölete, hanem a sajátunk szeretete, megbecsülése. János azok közé tartozik, akik nem váltanak csapatot vélt vagy valós előnyök miatt, akkor sem, amikor nem szalad a szekér, és bukdácsol a csapat. Mi nem cserélünk szívet, a divat- és érdekszurkolók meg szót sem érdemelnek. Kedves János, hajrá lilák!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A hadvezér kertje (2018). Ford. Tokaji Zsolt. In TOKAJI Zsolt – P. SZABÓ Sándor (szerk.): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 533–654.
- CLAUSEWITZ, Carl von (1917): *A háborúról*. Magyarra fordította, észrevételekkel és magyarázatokkal ellátta báró Hazai Samu vezérezredes. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.
- Három stratégia (2018). Ford. Tokaji Zsolt. In TOKAJI Zsolt – P. SZABÓ Sándor (szerk.): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 171–192.
- JOMINI, Antoine (2024a) [1838]: *Précis de l'art de la guerre*. Párizs. (Magyarra fordította Tóth Ferenc, összevont kéziratban a szerzőnél)
- JOMINI, Antoine (2024b) [1849]: *Supplément au Précis de l'art de la guerre*. Párizs. (Magyarra fordította Tóth Ferenc, összevont kéziratban a szerzőnél)
- LIPPAI Péter (2009): A küldetésorientált vezetés lehetőségei és korlátai. *Sereg Szemle*, 7(2), 30–44. Online: <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c5247deda680916938.pdf>
- MONTECUCCOLI, Raimondo (2019): *A magyarországi török háborúkról*. Ford. Domokos György. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- PERJÉS Géza (1965): *Zrínyi Miklós és kora*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- RUSZIN-SZENDI Romulusz (2022): Zrínyi és a modern katonai vezetésemélet. In HAUSNER Gábor (szerk.): *Zrínyi Miklós és öröksége*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 73–86.
- SALLAI János (2023): Kazai Barna vezérőrnagy, a katona és iskolateremtő. A Kossuth Lajos Katonai Főiskola parancsnoka 1967–1988. *Hadtudományi Szemle*, 16(4), 167–173. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2023.4.8>
- SUN Bin (2018): A hadviselés törvényei. Ford. Tokaji Zsolt. In TOKAJI Zsolt – P. SZABÓ Sándor (szerk.): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 397–448.
- SZÜCS Péter (2021): Katonai vezetési kultúra a Magyar Honvédségben. *Hadtudomány*, 31(1), 21–30. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2021.31.1.21>
- Wei Liaozhi (2018). Ford. Tokaji Zsolt. In TOKAJI Zsolt – P. SZABÓ Sándor (szerk.): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 123–170.
- ZRÍNYI Miklós (2021): Vitéz hadnagy. In *Zrínyi Miklós hadtudományi munkái*. Budapest: HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó.